

Limburgs Volkskundig Genootschap

Project Rituelen

Gebruiken en rituelen van mensen die een pelgrimage ondernemen

Sint-Leonarduskapel en Onze-Lieve-Vrouw-van-Lourdesgrot in Kuringen.

Werkstuk van Dirk Haenen

voor het vak Volkskunde,

gegeven door Prof. Hans Geybels

voor de opleiding Limburggids aan Syntra Hasselt.

Mei 2018.

Limburgs Volkskundig Genootschap

Project Rituelen

Gebruiken en rituelen van mensen die een pelgrimage ondernemen

Sint-Leonarduskapel en Onze-Lieve-Vrouw-van-Lourdesgrot in Kuringen.

1.1. Beschrijving kapel in de Overdemerstraat in Kuringen

De Sint-Leonarduskapel of kapel van de Overdemer werd toegewijd aan de Heilige Leonardus. De kapel dateert van het begin van de 18de eeuw.

Rond het kapelletje staan lindebomen. Het planten van lindebomen aan een kapel gaat terug op een traditie bij de Germaanse volkeren, voor wie de linde een heilige boom was, gewijd aan Freya, de godin der liefde, en aan Holle, de godin der gerechtigheid.

De lindeboom werd reeds bij de Kelten en Germanen aanzien als een heilige boom. De geest van de linde gold als beschermer voor huizen, bronnen en kerken. En uit die traditie werd de linde gezien als een goede boom en werd ze geplant op de plek waar er recht gesproken werd door bijvoorbeeld de schepenbank van een dorp. Denk maar aan het Kempisch plein in Bokrijk waar een grote lindeboom staat aan de schepenbank.

Wie was de heilige Leonardus? Historisch gesproken weten we alleen dat Leonardus in het zuiden van Frankrijk een kluizenaarscel bewoond moet hebben in de 6de eeuw. Het is zelfs onduidelijk of hij

er ook abt was. Maar in de legende over zijn leven wordt hij opgevoerd als een zoon van een Frankische edelman. Hij was ridder aan het hof van koning Clovis. Via bisschop Remigius van Reims maakte hij kennis met de christelijke godsdienst. Hij was zo onder de indruk dat hij besloot voortaan in dienst van Christus te treden. Hij begon het evangelie overal te verkondigen. Daarbij gebeurden vele wonderen. Vandaar dat hij - althans volgens het verhaal - tot bisschop werd gewijd. Maar hij wilde niet een bisschop zijn met een paleis en rijke kleding. Hij trok zich dus terug in een kloostertje te Orléans en vervolgens ging hij wonen in de bossen rond Limoges.

Velen kwamen daar zijn raad vragen. Sommige van de mensen die hem kwamen opzoeken, wilden niet meer weg. Zij bouwden een eenvoudig hutje bij hem in de buurt. Zo ontstond een soort van kloostergemeenschap. Hij zou als abt de leiding gehad hebben. Hij hielp de boeren in de omtrek, vooral bij veeziekten, en zelfs aanstaande moeders bij een zware bevalling. Hij had een speciale voorliefde voor de gevangenen. Door zijn tussenkomst zijn er heel wat in vrijheid gesteld. Hij liet ze daarna niet aan hun lot over, maar liet ze meehelpen bij de ontginning en bebouwing van nieuwe stukken land.

Hij is patroon van gevangenen, boeren en vee en wordt afgebeeld in monnikskledij, vaak met de staf van de abt bij zich en omgeven door ossen of ander vee en met kettingen, die verwijzen naar het feit dat hij gevangenen bevrijdde. Vanaf de 16de eeuw wordt hij vaak afgebeeld met paarden en zijn aan hem toegewijde kerken of kapellen zelfs omhangen met kettingen. Daarom is de kans zeer groot dat de kapel omwille van die paarden hier staat, waarbij de bezoekers van de paardenmarkt, mits een gulle gift en het nodige gebed, konden hopen op een goed en gezond paard.

Door vandalisme is er een tiental jaren geleden door het stadsbestuur beslist om het beeld van Sint-Leonardus te verplaatsen naar het stadsmuseum, waar het nu nog te bezichtigen is.

Tot aan het eind van de vorige eeuw was er een traditie van processies en van het "pesjoenkelen", maar door de drukte van de straat (en te weinig interesse) is dat afgeschaft. Hier werd dit gebruik gebezigd door de poortjes

aan de twee zijkanten van de kapel open te zetten en rond de kapel te lopen. Als men aan de voorzijde van de kapel kwam, werd er een Onze Vader, een Weesgegroet en het Credo gebeden. Dit werd vijf keer herhaald. Dit stemt overeen met het bekomen van de aflat van Portiuncula, maar

omdat het geen Franciscaanse kapel is, kan men niet spreken van het bekomen van een Aflaat van Portiuncula.

Deze Aflaat verwerven of pe(r)sjoenkelen is de naam voor een volks gebruik in de Katholieke Kerk dat gepaard gaat met de kerk in- en uitgaan. De volle aflaat van Portiuncula (dit is de plek waar Franciscus van Assisi stierf) kan nog altijd op 2 augustus verdiend worden door een Franciscaans godshuis te bezoeken en er de voorgeschreven gebeden te bidden, met name 5 Onze Vaders, 5 Weesgegroetjes en 5 Eer aan de Vaders. Als men de aflaat verdiend had, verliet men de kerk en kwam men terug naar binnen en begon men opnieuw om zo een nieuwe aflaat te verkrijgen. Dit gebruik werd hier jarenlang nagedaan door de twee poortjes, zoals hierboven beschreven.

De legende wil dat Sint-Franciscus van Assisi zich zware zorgen zou hebben gemaakt over het lot van overleden zondaars en gebeden hebben opdat een bijzondere aflaat zou worden ingesteld, waarbij berouwvolle gelovigen uit het vagevuur konden gered worden. Christus, vergezeld door Maria en een schare engelen, verscheen aan Franciscus en deelde hem mee dat zijn gebed werd verhoord, op voorwaarde dat de zetelende paus, Honorius III, hem de aflaat verleende. De paus besloot dat de Portiuncula-kapel in Assisi op 2 augustus 1216 plechtig moest worden ingewijd en dat iedereen die voortaan op de verjaardag de kapel bezocht een volle aflaat zou kunnen verdienen, waarmee zielen uit het vagevuur werden verlost.

1.2. Beschrijving van de grot

Vlak voor de Tweede Wereldoorlog (1937) liet priester Jan Habraken naast de Sint-Leonarduskapel een grot, opgedragen aan Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes, bouwen. Het is tot op de dag van vandaag mogelijk om een “noveen” aan te vragen. Een noveen (afkomstig van het Latijnse woord noveni, wat telkens 9 betekent) is een reeks van 9 dagen waarop men op een bijzondere wijze tot God bidt, ter verkrijging van een gunst of ter voorbereiding van een belangrijke feestdag. Als men dit aanvraagt, branden de lichtjes gedurende 9 dagen. Door een aantal aanpassingen van het gemeentebestuur is

echter de verlichting van de grot aangesloten op het netwerk van de straatverlichting en zie je de lichtjes enkel branden als de straatverlichting ook brandt.

De familie Evens-Awouters, de naaste burens onderhouden nog steeds de grot en de kapel en het is bij hen dat de novenen kunnen aangevraagd worden. Plaatselijke (en meestal oudere) inwoners uit Kuringen maken hier nog steeds gebruik om te bidden voor een zieke of een goed verloop van een zwangerschap, te danken voor een genezing, enz. Mijnheer Evens heeft kort geleden nog vastgesteld dat er een nieuw bordje geplaatst werd met een dankwoord aan Maria. Met de opbrengst wordt de grot onderhouden en worden regelmatig noveenkaarsen en/of bloemen geplaatst.

2. Gegevens interview:

- 2.1. **Datum** 6 mei 2018 **interviewer:** Dirk Haenen
- 2.2. **Naam** Marcel **geboortejaar:** 1947
- 2.3. **Woonplaats** Kuringen
- 2.4. **Beroep** Gepensioneerd
- 2.5. **Welke bedevaart?** Bezoek aan de Onze-Lieve-Vrouw-van-Lourdes-grot (en de Sint-Leonarduskapel), gelegen aan de Overdemerstraat in Kuringen.

2.6. **Doet u deze pelgrimage geregeld of is het eenmalig?**

Deze meneer bezoekt de grot maandelijks, meestal 's avonds omdat het dan rustiger is (de Overdemerstraat is een nogal drukke invalsweg van Kuringen) en hij bezint zich dan, neemt een stilte aan en bidt en bijv. in de maand april heeft hij een noveen aangevraagd, d.w.z. dat de lichtjes van de grot 's avonds branden. Vroeger deed hij dat ook nogal eens met een noveenkaars.

Aangezien de kapel leegstaat en gesloten is en het beeld weg is, besteedt mijnheer daar geen aandacht meer aan.

2.7. **Bestaan er tradities/gebruiken bij deze pelgrimage? Welke?**

Mijnheer herinnert zich de gebedsstonen aan de grot, vooral in de maand mei, en tot ergens in de jaren 90 van de vorige eeuw kwamen de processies in de parochie van Kuringen altijd tot aan deze grot en de naastliggende Sint-Leonarduskapel. Het was toen ook traditie om de grot extra te versieren tijdens de meimaand.

2.8. **Zijn die gebruiken oud? Wijd verspreid?**

De grot werd in 1937 ingewijd door pastoor Habraken en mijnheer herinnert zich uit zijn jeugd dat er vaak volk aan de grot en de kapel was. Hij heeft vroeger vaak meegedaan aan de gebeden in de meimaand bij de grot en aan het pesjoenkelen bij de kapel. Dit was in de zomer (klopt, de aflaat van Portiuncula kan men bekomen door op 2 augustus een gebedshuis van de Franciscanen te bezoeken; ongetwijfeld heeft het hier verband mee) en bij alle processies die uitgingen in de parochie.

2.9. Heeft u een ritueel voor de pelgrimage, gedurende, of bij aankomst?

Neen, vroeger ging mijnheer pastoor vaak voor en volgde je de rituelen, maar nu komt Marcel gewoon zitten op de bank en bidt hij in stilte. Hij geeft aan dat hij dat nog wat mensen ziet doen, maar niet vaak meer.

Ik heb de grot enkele keren bezocht, maar je moet geluk hebben om iemand tegen te komen. In de beschrijving bovenaan heb ik mijn gesprekken met de familie die de grot en kapel onderhoudt, samengevat.

Deze gegevens mogen gepubliceerd worden op www.volkskunde-limburg.be